

**Boshlang'ich sinfda 4 K modeli asosida o'qitish zamonaviy ta'lim
taraqqiyotidagi o'rni**

Normamatova Farzona Nurali qizi

TISU Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 2 bosqich talabasi

Ilmiy rahbar : TISU Maktabgacha va

boshlang'ich ta'lim kafedrası dots.v.b, p.f.f.d(PhD) S. Q. Eshboyeva.

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada o'quvchilarda 4K ko'nikmalarini shakllantirish imkoniyatlari ko'rsatilgan. Shuningdek, maqolada integratsiyalashgan yondashuv asosida darslarni samarali tashkil etish bo'yicha maslahatlar berilgan. Maqolada boshlang'ich ta'lim tizimida 4K modeli kompetensiyalarini rivojlantirishning ahamiyati, boshlang'ich sinf o'quvchilarida kritik, kollobarativ, kommunikativ va kreativ kompetensiyalarni rivojlantirish usullari hamda o'quvchilarning dunyoqarashini shakllantirish, aqliy qobiliyatlarini rivojlantirish, jahon pedagog olimlarining 4K modeli kompetensiyalari bo'yicha ilmiy asarlari, dunyo miqyosida XXI asr ko'nikmalarining ahamiyati va boshlang'ich ta'lim tizimida bu kompetensiyalarni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari muhokama qilingan.

KALIT SO'ZLAR: Boshlang'ich ta'lim, pedagog, o'quvchilar, 4K, kritik kompetensiya, kommunikativlik, kollaborativlik, kreativlik, ta'lim, maktab, qobiliyat

Zamonaviy boshlang'ich ta'lim tizimida maktab o'quvchilarining chuqur bilim olishlari, ularda dunyoqarashning shakllanishi uchun hayotiy ko'nikmalarni puxta egallashlari bugungi kunda dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Dunyo miqyosida olimlar 4K modeli kompetensiyalarini "O'rganishning eng muhim ko'nikmalari" – deya baholashmoqda. Jahon pedagoglari, olimlari shu nom ostida o'z ilmiy tadqiqotlarini olib borishmoqda. Ta'lim tizimida 4K modeli XXI asrda o'quvchilar uchun muhim deb hisoblangan ta'lim olish jarayonining muhim kompetensiyalar to'plamiga ishora qiladi. Pedagogik shart-sharoitlarni hisobga olgan holda, boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning hayoti davomida mustahkam poydevorini ta'minlash uchun ularda 4K modeli kompetensiyalarini shakllantirish zarur. Ta'lim tizimi ko'pincha o'quvchilarni doimiy rivojlanayotgan global jamiyatda muvaffaqiyatga erishishlari uchun ushbu 4K modeli kompetensiyalarini o'quv rejasiga va o'qitish amaliyotiga integratsiya qilish muhimligini ta'kidlaydi. 4K modeli kompetensiyalari – kritik (tanqidiy) fikrlash, kommunikativlik (muloqot),

kollaborativlik (hamkorlik) va kreativlik (ijodkorlik) – o‘quvchilarning zamonaviy dunyoda rivojlanishi uchun muhim ko‘nikmalar hisoblanadi.

Kritik (tanqidiy) fikrlash: Bu ma’lumotlarni tahlil qilish, uning dolzarbligi va ishonchliligini baholash va asosli mulohazalar yoki qarorlar qabul qilish qobiliyatini o‘z ichiga oladi. Tanqidiy fikrlovchilar noto‘g‘ri fikrlarni aniqlashlari, dalillardagi xatolarni topishlari va muammoni hal qilishda mantiqni qo‘llashlari mumkin.

Kommunikativlik (muloqot): Samarali muloqot nafaqat fikrlarni aniq va izchil ifodalash qobiliyatini, balki boshqalarni faol va empatik tinglashni ham o‘z ichiga oladi. Muloqot qobiliyatlari og‘zaki, yozma va og‘zaki ifoda shakllarini, shuningdek, muloqot uslubini: turli auditoriya va guruhlariga moslashish qobiliyatlarini o‘z ichiga oladi.

Kollaborativlik (jamoaviy hamkorlik): hamkorlik umumiy maqsadlarga erishish uchun boshqalar bilan samarali ishlashni o‘z ichiga oladi. Bu jamoada ishlash, faol tinglash, nizolarni hal qilish va murosaga kelish kabi ko‘nikmalarni o‘z ichiga oladi. Hamkorlik tajribasi o‘quvchilarga turli xil shaxsiy va professional sharoitlarda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo‘lgan ijtimoiy va shaxslararo ko‘nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.

Kreativlik (Ijodkorlik): Ijodkorlik innovatsion fikrlash, original g‘oyalarni yaratish va muammolarga yangi nuqtai nazardan yondashish qobiliyatlarini o‘z ichiga oladi. Ijodkor odamlar ochiq fikrli, qiziquvchan va tavakkal qilishga tayyor bo‘ladi. Ijodkorlikni rivojlantirish o‘quvchilarni o‘z tasavvurlarini kashf etishga, yangi g‘oyalar bilan tajriba qilishga, o‘zgarishlarni ijobiy qabul qilishga undaydi. 4K modelini ta’limga integratsiya qilish turli fanlar bo‘yicha ushbu ko‘nikmalarni rivojlantiradigan o‘quv tajribalarini ishlab chiqishni talab qiladi. Bu loyihaga asoslangan ta’limni, so‘rovnomalarga asoslangan faoliyatni, hamkorlikdagi loyihalarni, fanlararo tadqiqotlarni va o‘z-o‘zidan izlanish va yangiliklarni yaratish imkoniyatlarini o‘z ichiga oladi. Boshlang‘ich ta’lim tizimida 4K modelini rivojlantirishga ustuvor ahamiyat berib, o‘quvchilarni nafaqat akademik muvaffaqiyatga, balki kelajakdagi kareralarida muvaffaqiyatga erishishga va jamiyatda mas’uliyatli, faol fuqarolar sifatida tayyorlashga erishish mumkin. Berni Trilling va Charlz Fadelning “XXI asr ko‘nikmalari: bizning davrimizda hayot uchun o‘rganish ” : Ushbu kitob zamonaviy dunyoda o‘quvchilarni muvaffaqiyatga tayyorlashda 4K ko‘nikmalarining ahamiyatini o‘rganadi va ta’limda ushbu ko‘nikmalarni rivojlantirish uchun amaliy strategiyalarni taklif qiladi. Milliy ta’lim assotsiatsiyasi (NEA) tomonidan “O‘quvchilarni global jamiyatga tayyorlash: 4K kompetensiyalari, o‘qituvchilar uchun qo‘llanma ” : Ushbu nashr o‘qituvchilarga 4K kompetensiyalarini o‘qitish va o‘qitishni fan

sohalari va sinf darajalari bo'yicha integratsiya qilish bo'yicha yo'l-yo'riq va resurslarni taqdim etadi. Dennis Shirli va Valeri L. Ubbes tomonidan tahrirlangan, "Ta'limni qayta loyihalash: butun dunyo bo'ylab o'quv tizimlarini shakllantirish" : Ushbu tahrirlangan jildda ta'limni isloh qilishda innovatsion yondashuvlar va o'quvchilarning faolligini, muvaffaqiyatini oshirishda 4K ning ahamiyati yoritilgan. Brigid Barron va Linda Darling-Xammond tomonidan "Raqamli asr uchun hamkorlikda o'rganish: Bu kitob XXI asr ta'lim muhitida hamkorlikning rolini o'rganadi va o'quvchilar o'rtasida hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish uchun samarali ta'lim strategiyalari haqida tushuncha beradi". Ser Ken Robinsonning "Ijodiy maktablar: ta'limni o'zgartiruvchi kuchli inqilob: Ushbu kitob ta'limda ijodkorlik, tanqidiy fikrlash va muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishni ijodiy va yaxlit yondashuv asosida tahlil qilgan". Laura Greenshteyn tomonidan "XXI asr ko'nikmalarini baholash: mahorat va haqiqiy o'rganishni baholash bo'yicha qo'llanma": Ushbu kitob o'qituvchilarga o'quvchilarning XXI asr ko'nikmalarini, jumladan, tanqidiy fikrlash, muloqot qilish, hamkorlik va ijodkorlikni, haqiqiy va samaradorlikka asoslangan baholashni qo'llash bo'yicha amaliy ko'rsatmalar beradi. Bugungi kunda boshlang'ich ta'limdagi kamchiliklarga yetarli infratuzilma, malakali o'qituvchilarning yetishmasligi, o'qitish usullarining eskirganligi, sinfdagi o'quvchilarning soni ko'pligi, darsliklar va o'quv materiallari kabi resurslarning yetarli emasligi, texnologiyalardan foydalanishning cheklanganligi, o'quvchilar o'zlashtirish darajasi pastligi, shaharlar va qishloq joylari o'rtasidagi ta'lim sifatidagi nomutanosibligi kabilar kiradi. Bu kamchiliklar o'quvchilarning bilim olish natijalariga to'sqinlik qilishi mumkin. Bundan tashqari, boshlang'ich ta'limdagi kamchiliklar tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalariga yetarlicha e'tibor bermaslik, alohida ehtiyojli o'quvchilarning yetarli darajada qo'llab-quvvatlanmasligi, maktabdan tashqari mashg'ulotlar va har tomonlama rivojlanish imkoniyatlarining cheklanganligi, ota-onalarning bolalarni tarbiyalashda yetarli darajada ishtirok etmasligi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Bu omillar o'quvchilarning umumiy rivojlanishiga, ularning o'quv va hayotda muvaffaqiyatga erishish qobiliyatiga to'sqinlik qilishi mumkin. Ta'limdagi 4K odatda tanqidiy fikrlash, muloqot, hamkorlik va ijodkorlikni anglatadi. Boshlang'ich ta'limda ushbu kompetensiyalardagi kamchiliklar turli yo'llar bilan namoyon bo'lishi mumkin: Tanqidiy fikrlash: o'quvchilarda axborotni tanqidiy tahlil qilish, muammolarni tizimli ravishda hal qilish va asosli qarorlar qabul qilishdagi qiyinchiliklar. Ushbu kamchilik o'quvchilarning mustaqil fikrlash va ma'lumotni tanqidiy baholashga qiynalishiga olib kelishi mumkin. Muloqot: O'quvchilar uchun og'zaki, yozma va shaxslararo muloqotni o'z ichiga olgan samarali muloqot qobiliyatlarini

rivojlantirish uchun imkoniyatlarning yetishmasligi.. Bu kamchilik o'quvchilarning o'z fikrlarini aniq ifodalash, boshqalar bilan hamkorlik qilish va o'z fikrlarini samarali yetkazish qobiliyatiga to'sqinlik qilishi mumkin. Hamkorlik: o'quvchilarning guruhlarda birgalikda ishlashlari, muammolarni birgalikda hal qilishlari va bir-birining nuqtai nazaridan o'rganishlari uchun imkoniyatlarning cheklanganligi. Bu kamchilik o'quvchilarning jamoa sharoitida samarali hamkorlik qilish va jamoaviy ish va hamkorlik qiymatini tushunish qobiliyatiga to'sqinlik qilishi mumkin. Ijodkorlik: o'quvchilarning ijodkorligini, tasavvurini va innovatsion fikrlashni rivojlantirishga yetarli darajada yordam berilmasligi – o'quvchilarning o'z qiziqishlarini o'rganishga, yangi g'oyalar bilan tajriba o'tkazishga va turli vositalar orqali o'zini ijodiy ifoda etishi uchun imkoniyatlardan foydalana olmasliklariga olib kelishi mumkin. 4K dagi kamchiliklarni bartaraf etish o'quv dasturlarini ishlab chiqish, o'qituvchilar malakasini oshirish va faol o'rganish, o'qitish jarayonida real muammolar va kontekstlarni o'quv jarayoniga integratsiyalashuviga ustuvor ahamiyat beradigan sinf amaliyotiga yaxlit yondashuvni talab qiladi. Boshlang'ich ta'limda 4K ning qo'shimcha kamchiliklari quyidagilarni o'z ichiga olishi mumkin: Integratsiya: fanlar va sinflar bo'yicha o'quv rejasiga 4K ning yetarli darajada integratsiyalanmaganligi. Ushbu kamchilik 4K ko'nikmalarini rivojlantirishda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin. Baholash: O'quvchilarning 4K bo'yicha malakasini o'lchash uchun cheklangan baholash usullari. An'anaviy baholashlar ko'pincha o'quvchilarning tanqidiy fikrlash, muloqot qilish, hamkorlik va ijodkorlik qobiliyatlarini e'tiborsiz qoldirib, eslab qolish va standartlashtirilgan ko'nikmalarga ustunlik beradi.

Yangi model yaxshi ishlashi uchun qanday sharoit kerak? "4K" modeliga asoslangan innovatsion yondashuv maktablarda qo'llash uchun alohida sharoitlar talab etmaydi. Masalan, o'quvchilarda tanqidiy fikrlash qobiliyati savol-topshiriqlar bilan, muloqot ko'nikmasi esa savol-topshiriqlar va mashg'ulotlar orqali rivojlanadi. Maktablarda bu usullarni ishlatish uchun sharoit yo'q deb aytish noto'g'ri.

Yangi yondashuvni qo'llay olish asosan o'qituvchilarga bog'liq. Shuning uchun ham yaqinda Toshkentda respublikadan yig'ilgan 300 dan ortiq trener o'qituvchilar tayyorlandi. Ular mamlakatdagi boshqa barcha o'qituvchilar malakasini oshirishga yordam beradi.

Yangi innovatsion yondashuv natijasini o'quvchining dunyoqarashi, fikrlashi o'sishida ko'rish mumkin. XXI asr o'quvchisi portretida XXI asr

ko'nikmalari bo'lishi kerak. Innovatsion yondashuvni qo'llashdan asosiy maqsad ham shu. Qolaversa, ta'limning asosiy maqsadi – o'quvchilarga nafaqat bilim berish, balki olgan bilimlarini hayotda qo'llay olishga o'rgatishdan iborat.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Madayev, O., Sobirov, A., Xolmanova, Z., Toshmirzayeva, S., Ziyodullayeva, G., & Shamsiyeva, M. O'zbekiston Respublikasi Oliy Va O'qitish Maxsus Ta'lim Vazirligi.

2. Muslimov N.A, Usmonboyeva M.H. Pedagogik kompetentlik va kreativlik. –Toshkent, 2015-yil.

3. Xolmanova, Z., & Shamsiyeva, M. Bolada bilingvizmni shakllantirishda ona tilining ahamiyati. O'zbekiston, 6

4. Features of Speech Development in Children of Middle Preschool Age
Jumayev Umedjon To'raqulovich, Ashurova Zarina Muxitdinovna

5. Maftuna Shuhrat qizi Ziyaqulova, Feruza Abdullayevna Xayitova. Savod o'rgatish darslarida o'quvchilarning kreativ qobiliyatini shakllantirishda rasmlarning o'rni // Academic research in educational sciences. 2021. №7. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/savod-o-rgatish-darslarida-o-quvchilarning-kreativ-qobiliyatini-shakllantirishda-rasmlarning-o-rni> (дата обращения: 23.02.2023).

6. [BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING AQLIY SALOHIYATINI HAMDA KREATIVLIGINI OSHIRISHDA MENTAL ARIFMETIKANING O'RNI](#)

M Ziyaqulova, S Ashurova, N Toshpulatova - Development and innovations in science, 2023